

## D) Afrika éjszakkeleti része.

### I. Egyiptom.

Afrika Ázsiával a 100  $\%$  széles Szezei földszoros által van összekötve. Ezen földszoroson át ásták azt a csatornát, mely a Földközi tengert a Veres tengerrel összeköti. A csatorna éjszaki nyílásánál van Sz a i d, a déli nyílásánál Sz u e z.

Szeztől, mely a csatorna megnyitása óta gyors virágzásnak indult, a Veres tenger partjai dél felé húzódnak, Egyiptom keleti határát képezve. Ezen part sziklás és meredeken a tengerbe ereszkedő, nagyobb község tehát sem a múltban, sem a jelenben e parton nem keletkezhetett.

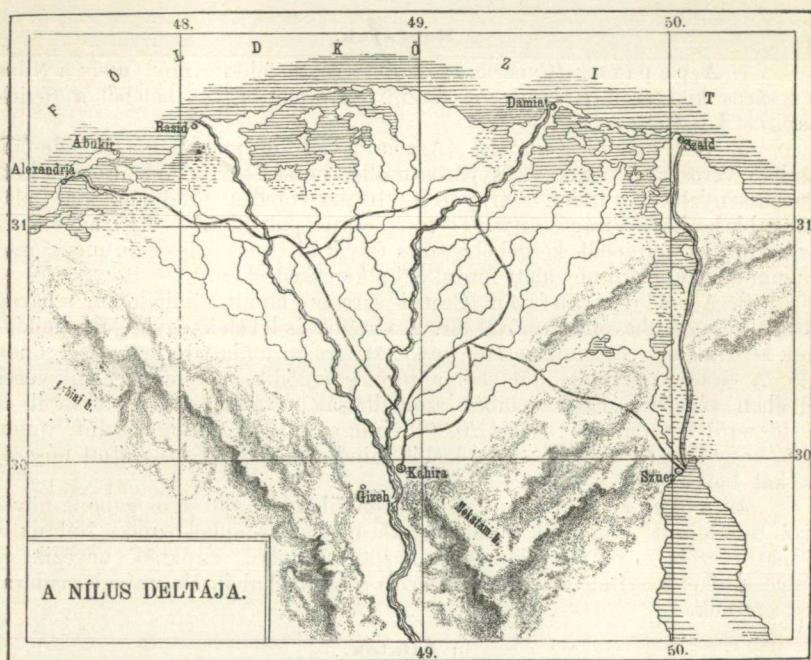
A Veres tenger partjánál sokkal fontosabb Egyiptom éjszaki partvidéke a Nilus torkolatánál.

A Nilus völgye Egyiptom területén délről éjszak felé irányult. A völgy kelet felé az A r a b i a i nyugat felé a L i b y a i hegység meredeken emelkedő sziklafalai által van bezárva, melyeknek vakító fehérsége éles ellentétet képez a völgy fekete termőföldjével. Egyiptom egész területén a Nilusnak nincs mellékfolyója, sőt, mi több, Egyiptom egész területén csak egyetlenegy forrás található, úgy hogy az kizárólagosan a Nilusra van utalva. Évenként rendszeren visszatérő vízáradások biztosítják ezen, az esőt teljesen nélkülöző völgy termékenységét. — A déli havasokban eredő mellékfolyók vizei az ottani tropikus esőzések következtében megáradnak, s vízbőségüket mind Egyiptomra töltik, mely azután Augusztus-Szeptember hónapokban — midőn az ár legnagyobb magasságát szokta elérni — egy nagy tóhoz hasonlít. — Október végén visszatér a víz rendes medrébe, s ekkor kezdődik Egyiptomban a vetés ideje úgy, hogy a mi téli hónapjaink alatt itt a legdúsabb vegetatio található. Midőn azonban a fokozódó melegben érlelt termények betakarítvák, a tartomány — a mi tavaszi időszakunk alatt — sivataghoz hasonlít. Ezen év-év mellett ismétlődő áradás és szárazság közötti váltakozáson alapúl az egyiptomiak legrégebb, sajátságos kinyomatú és irányú műveltsége, ez képezi még most is Egyiptomnak, mint államnak, alapfeltételét oly annyira, hogy még az adó kivetés alapját is a Nilus áradásának magassága képezi.

A hol a Libyai hegyek a folyó szomszédságából nyugot felé hátrálnak, ott a folyó több ágra oszlik, a termékeny — bár sok helyen mocsaras és még

mindig növekvő — Deltát képezve. A Delta két főága azon városok után van nevezve, melyek torkolatainál épültek. A nyugati ág torkolatánál van Rasid (Rosette), a keletinél Damiat (Damiette). Az előbbi hanyatló város. A Nilus ezen ága ugyanis annyira sekély lett, hogy rajta közlekedni nem lehet többé; az ér lüktetésének megszűntével, megszűnik az élet, megszűnt Rasid élete. Damiat virágzó város a syriai és egyiptomi kereskedés közvetítője.

Azon ponton, hol a Nilus több ágra oszlik, emelkedett az ős időben Memphis; nem messze tőle fekszik most Egyiptom legnagyobb s legnépesebb városa, Kahir (Kairo), melynek vára a Mokattam hegység éjszak-



nyugati végágán épült. Szemközt e várossal, a Nilus tulsó partján, emelkedik a termékeny rónából egy a Libyai hegyekre támaszkodó, mintegy 30<sup>m</sup> magas, sziklás síkság; ez volt a régi egyiptomiak temetkezési helye, ide rakták a sziklákba vájt üregekbe bebalzsamozott holtait (mumiák); itt vannak a gulák (pyramisok), melyek a közelben fekvő Gizeh község után vannak elnevezve. — Kahiránál kereskedelmi tekintetben talán még fontosabb a N. Sándor által alapított Alexandria, mely a rómaiak idejében kereskedelmi tekintetben körülbelül az volt, a mi napjainkban London, t. i. a világkereskedelem középpontja. Közelében van Abukir történeti nevezetességű hely.

Egyiptom lakosságát — a városokban letelepedett idegenektől eltekintve — a fellahok képezik.

A lakosság foglalkozása a Nilus áradásaitól feltételezett földművelés. A terület jellemző növényei: a papyrus, igazi akác, sáfrán, durra; állatai: krokodilus, ichneumon; keselyű és ibisz.

Állami szervezetére nézve névleg a török szultántól függ; tényleg azonban egy alkirály alatt külön országot képez, de napról-napra mindinkább függésbe jut az európai tengeri hatalmaktól, különösen Nagy-Britániától.

## Természeti tárgyak.

### a) Növények.

1. A papyrus (*Cyperus Papyrus*) egy sásféle növény, mely a Nilus mocsáros kiöntéseiben gazdagon terem. Szárának szívós béléből a régiek papírost készítettek.

2. Az igazi akácfa (*Acacia vera*) középnyagyságú fa, ide-oda hajlott veresbarna ágakkal és párosan álló, hosszú tövisekkel. Levelei kétszer szárnyaltak, minden szárnyon 8—10 pár vonalas, fölül zöld, alul halványabb levélke. Virága sárga. Termése összelapult hüvely. Az igazi akácfa és rokon fák felrepedt kérgéből gyanta folyik ki, mely a levegőn megszárad és gumi arabicum név alatt fordul elő a kereskedésben.

3. A valódi sáfrán (*Crocus sativus*) lapult gömbidomú, s barna rostos kéreggel bevont gumóval bír. A virágok és levelek egyidejűleg fejlődnek ki. Halvány lilaszínű, sötétén sávozott virágai többnyire kettejével jönnek elő. A virágnak termője, melyből a termés fejlődik, háromágú élénk veres bibében végződik. Ezek a bibék szolgáltatják a sáfránt, mely fűszerül és festőszerül használható; közel 20,000 virág ad fél kilogramm sáfránt, innen van, hogy ez igen drága s a kereskedők mindenfélével, péld. szárított hússzákkal, hamisítják.

4. A durra (*Sorghum vulgare*) Afrikának sajátos gabona-növénye, mindenütt termesztik és magvainak lisztjéből táplálkoznak. Nálunk is láthatni ezen növényt a kukorica között elültetve, ciróknak nevezik és ruhaseprőket készítenek sokféle elágazott virágnyeleiből. Magvaival madarakat etetnek.

### b) Állatok.

1. A nilusi krokodil (*Crocodylus vulgaris*) 6 méter hosszú óriási gyík, melynek négy rövid úszólábain nyugvó testét kemény eszontnemű paizsok födik; hosszú farka oldalt összelapult és fűrészes gerinccel van ellátva. Háta olajzöld, fekete foltokkal és pettyekkel tarkázva, hasa sárgászöld, lapos fején számos gödröcskék és gorbén haladó barázdák vannak. Írtózat fogazata beékel, egyenlőtlen hosszú hegyes fogakból van összerakva, torka nagyon bő. Rövid lenőtt nyelve a szájból ki nem dugható. A krokodil az emberekre is igen veszélyes állat. Nappal a folyó partján levő növények között hever és csak éjjel jár préda után. A szárazon kevésbé ügyesen jár, minthogy kis helyen megfordulni nem képes, de a vízben nyílsebességgel úszik. Mintegy 100, keményhájú, lúdtojás-nagyságú, tojásait a homokba rakja le. Tojásait felkeresi és megeszi az ichneumon vagy fárao-egér (*Herpestes ichneumon*) menyétféle, nyulánk testű ragadozó állat.





Innentől kezdve a Libyai emelkedés nyugatfelé kanyarodik s a Barka fensík ságban végződik. — A Barka fensík nyugati részét a Nagy-Syrtis öböl mossa. E partvidék legjelentékenyebb városa Bengazi, szivacskereskedéssel.

A Nagy- és Kis-Syrtis közötti tengerpart egyike a Földközi tenger legveszélyesebb partvidékeinek. Magasabb védő hegyek által nem lévén elválasztva a sivatag belföldtől, az onnan jövő forró szeleknek s az azok által okozott elfövényesítésnek van kitéve. A tenger tehát itt nagyon sekély, oly annyira, hogy helyenként mértföldre lehet beléje gázolni. Hogy ezen parton, ha még lakott is volna, nagyobb helység nem keletkezhetik, az természetes; ilyenmel tehát csak tovább nyugatfelé találkozunk s az Tripolisz, mely már a Kis-Syrtis öblöt körülövező hegységek keleti végágai által némileg védett s biztosított helyen épült. A Kis-Syrtis nyugati partvidékének északi végpontja a Bonfok.

A Tripolisz után nevezett tartomány tengerparti részének gyér lakossága berberéből áll, kik a Barka félsziget partvidékén halászáttal s földműveléssel foglalkoznak, de a talaj mostohaságánál fogva inkább a délre fekvő oázoktól feltételezett foglalkozásra vannak utalva. Tripolisz, mint tartomány, a török szultán fenhatósága alatt áll.

### Természeti tárgyak.

A mosó szivacs (*Spongia officinalis*), gömbalakú, nagyon likacsos, egyenlő vastag szarúszálakból álló tömeget képez, mely a tengerben lévő sziklákhöz van nőve, honnan a halászok levágják és kihalászszák. Kimosva, megszárasztva kerül a kereskedésbe. A vizet mohón szívja be, használják mosakodásnál, fürdésnél és az ejtett sebekből folyó vér elaltatására.

### III. Visszapillantás a Földközi tenger keleti medencéjére.

Fiume, Magyarország egyetlenegy nagyobb kikötőjéből kiindulva, megkerültük a Balkáni félszigetet egészen a Duna torkolatáig. Fiume kikötője a Quarnerói öbölben fekszik. Ezen öböl az Adriai tengernek egy része, mely innen délfelé Dalmátország s Albánia partjait mossa.

Délfelé az Adriai tenger összeszorúl s az Otrantói szoros által össze van kötve a Jóni tengerrel, melynek egyik legnagyobb öble — a Lepantói — Moreát elválasztja a Balkáni félsziget zömétől. A Jóni tenger Görögország déli csúcsáig terjed s itt összeköttetésbe lép az Aegæi tengerrel, melyből a Hellespontuson át a Marmara s a Bosporuson keresztül a Fekete tengerbe juthatni, mely a Balkáni félsziget keleti s Kis-Ázsia északi partvidékeit mossa.

A Kis-Ázsia déli partjain elterülő tengerészeti, Syria i tengernek nevezik. Egyiptomtól nyugatra végtére a Nagy- és Kis-Syrtis öblökkel ismerkedtünk meg.

Mindezen tengerrészek együttvéve a Földközi tenger keleti nagyobb felét képezik. A Földközi tenger ezen részének nagy jelentősége abban rejlik, hogy három földrészt: Európát, Ázsiát és Afrikát, de különösen Európát és Ázsiát egymással szoros viszonyba hozta. — Mert a tenger inkább kapcsolatot, mint válaszfalat képez a partjait lakó népek között. Innen van, hogy a Földközi tenger ezen részeinek partvidékein lakó különféle népek, már az ősrégi időben is élénk kereskedelmi viszonyban állottak egymással.

Ha a Földközi tengernek eddig tárgyalt részeit a hajózás szempontjából tekintjük, úgy azt találjuk, hogy ezen tengernek különösen éjszakai partvidékei sokkal gazdagabb tagozással — a hajózásnak nagyobb előnyöket biztosítanak, mint a déliek. Leggazdagabb tagozást mutat a Balkáni félsziget déli s Kis-Ázsia nyugati partja. A kettő közötti kisebb-nagyobb szigetek a gazdag tagozásból folyó előnyöket még fokozzák.

Jellemző a Földközi tengerre, vizének nagy sótartalma, a mi annak tulajdonítható, hogy beléje igen kevés nagyobb folyó ömlik s hogy az afrikai forró szelek vizét nagy mértékben kipárologtatják. Ezen utóbbi körülmény magyarázza meg azután azon nagy áramlást is, mely különösen a Bosporusban észlelhető. Ezen halad ugyan is a Fekete tengerbe ömlő nagyobb folyók vízbősége a Földközi tenger többi részeibe.

A Földközi tenger eddig megismert részei, mind elég mélyek a hajózásra; csak Afrika éjszakai partjain a két Syrtis között s a Duna és Nilus. zátonyos torkolatainál jár az veszélyel. Veszélyesek továbbá, különösen vihar alkalmával, a Dalmát tengerpartok, Kis-Ázsia déli sziklás partvidéke s a Fekete tengert környező tartományok parti részei.